

قله حضرت آدم، میعادگاه مذاهب

کوه راهون در سریلانکا؛ قدمگاه اولین پیامبر *

مقدمه

کوه دوهزار و سیصدمتری راهون (Rahun) واقع در یکی از جزایر جنوب مرکزی سریلانکا تماشگاه راز هزاران هزار انسان عاشقی است که هر سال در ایامی خاص، تحمل رنج راه طاقت‌فرسایی را به جان می‌خورد تا در قدمگاه حضرت آدم (ع) به راز و نیاز بپردازند. این پرسشگاه مأمّن انسانهایی است که برای اغنای روح خود، ردپای اولین فرستاده خدا را با سوسوی شمع، توتیای چشم می‌کنند. راز و رمز این معما هرچه باشد، حکایت از راز و رمز معنوی بشر برای تکامل یافتگی است. مطلب زیر در خصوص آداب و رسوم و اعتقادات خاص زائرین این قدمگاه است که به علت اهمیت موضوع و وجود عناصر برجسته فولکلوریک در آن از نشریه سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی استخراج و تلخیص گردیده است.

کوه به عنوان سمبل بزرگی و مقاومت، نه تنها در ادبیات و افسانه‌ها و فرهنگ عامه مردم، بلکه در مذاهب مختلف توحیدی و آئین‌های غیر توحیدی نیز از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. کوه سحرآمیز مرو (Meru) در اعتقادات هندوان به عنوان محل سکوت دواها (Devas) شهرت یافته است. کوه سینا مرکز نزول وحی به حضرت موسی (ع) و کوه المپوس نمادی از خانه افسانه‌ای خدایان یونان باستان است و بالاخره جبل‌الرحمه، کوه نور، کوه احد و جز آن که در اعتقاد مسلمانان از قداست خاصی برخوردارند و در قرآن مجید، کتاب آسمانی مسلمانان، نیز از کوه‌ها به عنوان اوتاد (میخ‌ها) نام برده شده است.

قله آدم (Adam's peak) در کوه راهون واقع در جنوب سریلانکا از جمله کوه‌های مقدسی است که بین پیروان مذاهب مختلف جایگاه ویژه‌ای دارد. بوداییان این کوه را بعنوان سری پادا (جای پای بودا) ستایش می‌کنند و اعتقاد دارند که بودا در چهاردهم ماه و ساک در سال هشتم پس از رسیدن به نیروانا به این محل آمد، و جای پای او هنوز در کوه مانده است.

هندوان معتقدند، این محل جای پای خدا شیوا است و نسبت به آن احترام می‌گذارند. مسیحیان آن را جای پای آدم می‌دانند و برخی از ایشان نیز معتقدند که اینجا جای پای «سنت توماس» است. مسلمانان نیز اعتقاد دارند که خداوند حضرت آدم (ع) را به علت عدم اطاعت، از بهشت راند و در این مکان بر روی یک پا ایستاد تا توبه‌اش را بپذیرد. لذا این اثر جای پای حضرت آدم (ع) است. حقیقت اعتقادات این ادیان چهارگانه (که هر کدام در سریلانکا پیروانی دارند) هرچه باشد، این کوه مقدس محل تلافی آنان بوده و اعتقاد مشترک آنان بر قداست این محل را نشان می‌دهد.

قله آدم که توسط انگلیسی‌ها به این نام معروف گردیده دارای بیش از ۲۳۰۰ متر ارتفاع است و حتی از کلمبو پایتخت سریلانکا نیز مشهورتر است. فرورفتگی صخره در قله آن؛ نمایانگر جای پای عظیم‌الجثه‌ای به ابعاد حدود یک متر در دو متر می‌باشد.

این پرستشگاه مأمن انسانهایی است که برای اغنای روح خود ردپای اولین فرستاده خدا را با سوی شمع، توتیای چشم می‌کنند.

از روزگاران کهن این محل به عنوان زیارتگاه پیروان مذاهب مختلف بوده و همه‌ساله دهها هزار نفر از اقشار مختلف مردم با اعتقادات گوناگون بدور از اختلاف‌های عقیدتی، با قلبی آکنده از عشق و ایمان و محبت، ذکرگویان از دامنه کوه با پای برهنه به سمت قله ره می‌پیمایند. به علت کوهستانی و جنگلی بودن مسیر حرکت و وجود حیوانات وحشی و مه غلیظ و بارانهای شدید موسمی، ایام زیارتی قله آدم فقط فصل خاصی از سال را در برمی‌گیرد که معمولاً از ماه دسامبر آغاز و تا اوایل آوریل ادامه می‌یابد.

فصل زیارتی سری پادا (قله آدم) با مراسم خاصی آغاز می‌شود. زائرین بودایی با پوشیدن لباس سفید که سمبل آرامش و پاکیزگی است در ابتدا مجسمه خدای سامان (Saman) - خدایی که محافظ کوه حاوی جای پای آدم است - را طی مراسم با شکوهی از شهری به نام پلمادوللا (pelmadulla) به سمت شهر راتناپورا (Ratnapura) حمل می‌کنند و در آن شهر به انجام مراسم مذهبی برای خدای سامان می‌پردازند. سپس جمعیت حاضر در حالی که مانک اعظم (مقام مذهبی بودایی) عبادتگاه سری پادا در پیشاپیش آنان حرکت می‌کند مجسمه را به سمت قله کوه راهون حرکت می‌دهند و با برگزاری این مراسم، عملاً فصل زیارتی جای پای آدم آغاز می‌گردد. در دوران اولیه بودیسم که هنوز مجسمه بودا برای پرستش به وجود نیامده بود، جای پای آدم یکی از پرستشگاه‌های بوداییان محسوب می‌شد. آثار به جای مانده از دوران قبل از میلاد مسیح گویای این واقعیت است که شاه دوتوگونا (Dutugemunu)، مانکهای بودایی را در این محل ملاقات نموده و مورد تفقد قرار می‌داده است. پادشاهان بعدی نیز با ساختن راه عبور و استراحتگاه‌های متعدد در این مسیر ضمن نشان دادن ارادت خود به این محل مقدس، سفر به قله را آسانتر نمودند.

در ابتدا راه رسیدن به قله خیلی ناهموار و بادر ابتدا راه قله بسیار ناهمواراً و رسیدن به آن با مشکلات فراوانی همراه بوده است، ولی در اثر رفت‌وآمد زیاد مسیرهای بهتر و آسانتری نیز شناخته شد که در حال حاضر سه مورد از آنها برای رسیدن به قله مورد استفاده قرار می‌گیرد:

۱ - راهی که از شهر هتن (Hottan) آغاز و با گذر از روستای سکلیا^۱ و نالاتانیا^۲ به قله می‌رسد.

۲ - راهی که از شهر راتناپورا آغاز و با گذراز روستاهای گیلیمالد^۳ و پالاباتگاله^۴ به قله ختم می‌شود.

۳ - مسیری که از کورووتیا^۵ شروع و به قله منتهی می‌گردد. ولی بهترین راهی که در حال حاضر اغلب زائرین از آن استفاده می‌کنند همان مسیر شماره یک است که عموماً از میان باغ‌های چای عبور می‌کند.

راهی که از شهر راتناپورا آغاز می‌شود معمولاً از میان جنگلهایی عبور می‌کند که حیوانات وحشی از قبیل خرس، شیر، یوزپلنگ و... در آنجا یافت می‌شود و قسمتی از آن نیز از کنار جنگل معروف باران سریلانکا (Virgin Rain) می‌گذرد. این راه اگر چه دارای استراحتگاه‌های متعددی است، ولی راهی دشوار و خستگی‌آور است. طبیعت سبز و جادویی منطقه، موسیقی افسونگر آبشارها و جویبارها، نغمات آسمانی و گوش‌نواز پرندگان هر زائر و مسافری را به لذتی مدام و مستدام می‌برد و مسحور می‌کند.

زایرینی که از این راه استفاده می‌کنند، در مسیر خود از کنار معبد صلحی که توسط ژاپنی‌ها درست شده است می‌گذرند. در این معبد که دولت در دامنه کوه مقدس قرار گرفته با طلوع خورشید، یک «مانک» ژاپنی همراه با خواندن سرودهای مذهبی طبل بزرگ خود را نیز به صدا درمی‌آورد و در کنار او مانک دیگری با کوبیدن طبل‌های کوچکتر او را همراهی می‌کند. صدای طبل از پایین کوه و صدای زنگ معبد قلّه آدم از بالای کوه درهم آمیخته و در کوهستان‌های اطراف می‌پیچد و پژواک آن هارمونی زیبا و شنیدنی به وجود می‌آورد که هر شنونده‌ای را مبهوت و حیرت‌زده به لحظاتی معنوی و دل‌انگیز می‌برد که برای سالیان سال در ذهنش باقی می‌ماند. معتقدین به این محل مقدس که با استفاده از وسیله نقلیه، خود را به معبد صلح می‌رسانند، از آنجا به بعد مجبورند که با پیاده عازم قله شوند و در طول مسیر، پله‌های متعددی را طی کنند که در دل کوه و صخره‌ها کنده شده‌اند. در امتداد این جاده محل‌هایی برای استراحت نیز درست شده است که زایرین می‌توانند در آنجا برای زمان کوتاهی، خستگی از تن به در کنند. اغلب فروشندگان دوره گرد نیز در این مسیر به ویژه در استراحتگاه‌ها مشغول فروختن انواع تنقلات و نوشیدنی‌ها هستند.

مکان قابل ذکر دیگر در این مسیر محلی است به نام «ایدیکاتوپانا» (Idikatupana) که بوداییان معتقدند بودا در این محل لباس خود را رفو کرده است. زایرین بودایی با بستن یک سرنخ به رنگ سفید یا سیاه که با خود همراه آورده‌اند به نرده‌های موجود در این مکان، سردیگر نخ را تا آنجا که امکان دارد به همراه خود بالا می‌برند، لذا در این مسیر هزاران نخ به رنگ‌های سیاه و سفید دیده می‌شود که در کنار جاده امتداد یافته و منظره‌ای دیدنی را به وجود آورده‌اند.

جایگاه بعدی محلی است به نام «سیتاگانگولا» (Seetha Gangula) که در آن چشمه آب زلال و سردی وجود دارد که زایرین در آن چشمه، بدن خود را شسته و لباس پاکیزه و سفید خود را می‌پوشند. و سکه‌هایی را که به صورت نذری برای اهداء آورده‌اند نیز در این چشمه می‌شویند و سپس آماده زیارت جای پای حضرت آدم می‌شوند. پس از طی مسافتی به محل باریک و شکاف ماندی می‌رسند که فقط یک نفر می‌تواند از آن عبور کند. بعد از آن شیب تندی وجود دارد که بالارفتن از آن کار سخت و طاقت‌فرسایی است.

طول مسیر پیاده‌روی حدود ۶/۵ کیلومتر است و زایرین هرچه به مکان مقدس نزدیکتر می‌شوند حالت معنوی بیشتری به خود می‌گیرند، از سخنان بیهوده و نابجا پرهیز می‌کنند و به تکرار دعا و ذکر می‌پردازند. آنان به هنگام حرکت به سمت قله وقتی از کنار دیگر زایرین عبور می‌کنند یا از کنار کسانی که پس از زیارت به طرف پایین کوه حرکت می‌کنند می‌رسند این سرود را می‌خوانند: «امیدواریم الطاف خدای سامان شامل حال شما شود. ای کسانی که در حال پایین رفتن هستید». و گروه دیگر در جواب می‌گویند: «امیدواریم الطاف خدای سامان شامل حال شما شود ای کسانی که در حال بالارفتن هستید».

گروه‌های تازه وارد به محض رسیدن به نزدیکی محل مقدس به خواندن سرود و ذکرهای مذهبی به صورت دسته‌جمعی می‌پردازند تا حالات و روحیات معنوی را در خود تقویت نمایند. در آخرین نقطه از مسیر و در نوک قله یک سکوی بزرگ و هموار وجود دارد که معبد بودا و حرم خدای سامان با گنبدی تقریباً بزرگ در کنار هم قرار گرفته‌اند. در یک طرف این سکو چراغی است که در طول سال همیشه با استفاده از روغن نارگیل روشن است. روغن این چراغ بوسیله نذر و نیاز زایترین تأمین می‌گردد. زوار پس از به جای آوردن مراسم نیایش در کنار معبد بودا و حرم خدای سامان در اطراف این چراغ جمع می‌شوند و ضمن خواندن اوراد مذهبی سربه سجده می‌گذارند و به عبادت می‌پردازند و پس از زیارت جای پای مقدس و ادای نذورات، با به صدا درآوردن زنگ بزرگی پایان مراسم نیایش و زیارت خود را اعلام می‌نمایند.

زوار بودایی برای در امان بودن از گرم‌زدگی، اغلب شبانه به سمت قله صعود می‌کنند، و پس از زیارت نیز حدود دو ساعت در بالای کوه به انتظار طلوع خورشید که منظره‌ای بدیع و زیبا و وصف‌ناپذیر دارد می‌نشینند. باد شمال شرقی - که در این فصل می‌وزد - منظره زیبایی از حرکت ابرهای سفید را در پایین قله به وجود می‌آورد. به هنگام تابش اولین اشعه خورشید، ابرها به صورت مثلثی شکل مشاهده می‌شوند. این منظره زیبا در سه مرحله تکامل یافته و تا حدود نیم‌ساعت در افق نمایان است، و هر بیننده تصور می‌کند که خورشید سه بار طلوع می‌کند. چون ابتدا خورشید به رنگ صورتی کم رنگ است و پس از چند دقیقه به صورت یک‌گوی آتشین قرمز

رنگ درمی آید و در نهایت به رنگ طلایی تبدیل می‌گردد. بنابه اعتقاد بوداییان این سه مرحله طلوع خورشید به منزله سه بار ستایش خورشید نسبت به کوه مقدس سری پادا می‌باشد. پس از طلوع کامل خورشید سایه آبی‌رنگ کوه مقدس بر روی کوه‌های مجاور می‌افتد و مردم عادی این پرتوافکنی و تشعشعات زیبا را ناشی از سنگ‌های گرانبهای زیادی می‌دانند که در دل این کوه نهفته است. براساس افسانه‌ای مردم محلی معتقدند که اولین زایرین کوه مقدس در آغاز هر فصل زیارتی، فیل سفید جنگل مجاور این کوه است اغلب زائرین حرکت دسته جمعی فیل‌های وحشی جنگل را به سمت کوه در خلال فصل زیارت بارها شاهد بوده‌اند.

اعتقاد مسلمانان نسبت به کوه راهون (جای پای حضرت آدم علیه‌السلام)

همانگونه که بیشتر اشاره شد اکثر مسلمانان محلی نسبت به این کوه احترام خاصی قائلند و در فصل زیارت همراه با پیروان ادیان دیگر برای زیارت جای پای حضرت آدم (ع) راهی این قله می‌گردند. آنان با استناد به روایات و کتب تاریخی بر صحیح بودن جای پای حضرت آدم تأکید می‌ورزند. مرحوم سید اختر امام استاد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه «پرونی» در مقاله‌ای تحت عنوان «روابط تاریخی بین ایران و سیلان» با استناد به روایتی از تاریخ ابن اثیر نقل می‌کند که حضرت علی (ع) فرمود: حضرت آدم (ع) در قله در سیلان فرود آمد. ^۱ قزوینی (متوفی ۱۲۳۸) حدیثی از پیامبر نقل می‌کند که فرمود: بهترین محلی که شتر زانو می‌زند مکه است، بعد از آن مسجد من (مسجد النبی) است و سپس مسجدالاقصی و آخرین آن جزیره سراندیب است که حضرت آدم (ع) در آن فرود آمد.

ابن ابی‌الحدید می‌گوید: بنابه اعتقاد زرتشتیان، انسان اولیه همان کیومرث است که به نام کوشا پادشاه کوهستان نامیده می‌شود. نیشابوری نیز ادعا می‌کند که کیومرث در حقیقت همان آدم (ع) است که پدر همه انسان‌ها است.^۲

سعودی نیز در مروج الذهب^۳ نقل می‌کند که: برخی معتقدند که کیومرث پسر آدم است و آدم ابوالبشر در کوه راهون در جزیره سراندیب هند فرود آمد.

خاقانی شاعر معروف فارسی زبان نیز در مدح پیامبر اسلام می‌گوید:
گرم‌دحتش به خاک سراندیب ادا کنم گوهر زخاک آدم و حوا برآورم
در جای دیگر سروده است که:

آنجا که دم گشا اسرافیل دعوتش جان بازیافت پیر سراندیب در زمان

ابن سینا نیز در کتاب جواهرنامه خود در خلال تشریح کیفیت سنگهای قیمتی موجود در سریلانکا به مسأله جای پای حضرت آدم اشاره کرده است.

این بطوطه در کتاب خود شرح مفصلی از زیارت جای پای حضرت آدم (ع) در کوه راهون آورده و در پاسخ پادشاه سیلان که هدف از سفر وی به سیلان را سؤال کرده بود، جواب می‌دهد که؛ برای زیارت جای پای آدم آمده‌ام، لذا پادشاه سیلان مقدمات سفر وی به قله را فراهم می‌سازد. دکتر شعیب عالم از ایالت تامیل نادو در کتابی ضمن تأیید وجود جای پای حضرت آدم در سریلانکا گفته است که زیارتگاه دیگری در جزیره بین سریلانکا و هند (تنگه پالک) به نام «رامش وارام» (Rameshwaram) وجود دارد که آنهم محل زیارت کلیه مذاهب چهارگانه (اسلام، بودا، مسیحی و هندو) است. وی معتقد است که این زیارتگاه محل دفن هابیل است. براساس اعتقاد برخی از مسلمانان سریلانکایی، سنگ‌های گران‌بهای یاقوت، زمرد، زبرجد و... موجود در سریلانکا که اغلب در دامنه‌های کوه راهون یافت می‌شوند، از قطره‌های اشک چشم حضرت آدم (ع) است که جهت قبولی توبه‌اش به درگاه خداوند متعال گریه و زاری می‌کرده است. براساس آنچه در افواه مردم سریلانکا وجود دارد و در برخی از کتاب‌های تاریخی نیز ذکر شده در روزگاران کهن تعداد زیادی از مسلمانان کشورهای مختلف از جمله ایران (بویژه پیروان طریقت)، همه‌ساله برای زیارت جای پای آدم به سراندیپ مسافرت می‌کردند. براساس گفته برخی، بهترین مسیری که در حال حاضر از آن برای صعود به قله استفاده می‌شود، سالیان پیش توسط زایرین ایرانی کشف شده که در آن زمان نام این مسیر را راه صلواتی گذاشته بودند. به هر حال، بنای این اعتقادات هرچه باشد، در حال حاضر قله حضرت آدم (ع) به عنوان یک مکان زیارتی نه تنها برای مردم سریلانکا قابل ستایش است، بلکه یکی از جاذبه‌های توریستی این کشور محسوب می‌شود که با وجود دشواری راه، سالانه هزاران جهانگرد و مسافر از این مکان مقدس بازدید می‌کنند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع:

- ۱- مجله Explore Srilanka
- ۲- مقاله پروفیسور امام (تاریخ روابط فرهنگی بین ایران و سریلانکا)
- ۳- مطبوعات سریلانکا